

B20410

35.

AZ EGYETEMI SEMINARIUMOK

ÜGYÉBEN

A KOLOZSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI FERENCZ JÓZSEF
TUDOMÁNYEGYETEM

PHILOSOPHIAI KARA ELÉ TERJESZTETT

JAVASLAT,

MELYET A KAR ÁLTAL KIKÜLDÖTT BIZOTTSÁG MEGBIZÁSÁBÓL

KÉSZITETT

SCHNELLER ISTVÁN.

KOLOZSVÁR,

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA.

1905.

24

~~B20710~~

Nagyméltóságú M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi
Minister Úr!

Kegyelmes Urunk!

Nagyméltóságod 1904. évi 78.576. és 1904. évi 103.332. sz. rendeletével, a melylyel tudományos seminariumi intézményünkre a megalapító és másrészt a fejlesztő összegeket utalványozta — Karunkat mély hálára kötelezte. — A mi után oly rég óta törekszik karunk, a minek létesítését központi épületünk tervrajzának készítésénél is sürgette: ime most ezen összegek utalványozásával a *pium desiderium* nyomasztó ködéből kibontakozik s kezd alakot ölteni.

Karunktól, a tudomány és a tanulmányozásért lelkesülő tagjaitól függ immáron lényegileg, hogy ezen alak mindinkább megközelítse azt az eszményt, a melyet a tudomány terén haladó korunk tűz elibénk.

Ezért is arról vagyunk meggyőződve, hogy most, midőn emez eszményt szemünk elé állítjuk s ez alapon optatumainkat kifejtjük, nemcsak tudományos lelkiismeretünk szavát követjük, hanem igazában szolgáljuk azt az ügyet, a melyet nemzetünk előtt éppen Nagyméltóságod képvisel. Ezért megvagyunk arról is győződve, hogy minél tisztábban és őszintébben fejtjük fel nézeteinket seminariumaink ügyére nézve: annál inkább megfelelünk Nagyméltóságod intenczióinak.

Egyetemi téren a haladás zászlóját Németország egyetemei lobogtatják. Oroszország, Olaszország, Görögország, Japán is a német egyetemek eszméje szerint szervezte egyetemeit. Anglia a régi typushoz eltérőleg, Londonban alkalmazkodik a német egyetemi typushoz. Amerikában nemcsak a Havard-egyetem, hanem a milliardosok egyetemei is a német

törzshöz fűzik democraticus irányú új facultásukat. Még Franciaország is, mely éppen Németországgal ellentétben szakiskoláival megszüntette nemcsak a scholarok és magisterek, hanem a tudományoknak is universitását — a 90-es évek óta szakít e Napoleoni tradícióval és Németország egyetemi eszményét a magáénak vallja.

S vajjon mi adott a németországi egyetemi eszménynek ily hódító, a nemzeti sorompók fölé emelő, minden nemzeti féltékenység fölött győzedelmeskedő erőt?! Nem más, mint azon tény, hogy Németország az egyetemek létesülésének teremtő gondolatát, azt az eszmét, mely az egyetemeket szülte és mint bensőleg mozgóerő, folyton újjá szülte és fejlesztette: ismét megragadta s épp úgy szervezetében, mint munkájában érvényesítette.

Bámulatos s meglepő csak az, hogy Németország s első sorban Poroszország épp akkor, midőn Napoleon azt teljesen megalázta, midőn politikai befolyását megsemmisítette, állami létét is kérdésessé tette: — ragadta meg az egyetemnek ez újjá szülő eszméjét.

Ha azonban a dolgok folyását mélyebben vizsgáljuk, az, a mi meglepett s bámulatba ejtett, véletlenségi jellegét elveszti, természetessé válik. Napoleonban triumpháltak azon véges erők, a melyeket a deismus és territorialismus világnézete felszabadított. Az a Rousseaui egyes ember tultette magát a történeti hatalmakon; a természeti hatalom fölibe került a történeti hatalmaknak, az erő a jognak; az egyes ember, az állami intézmény eszközként használta a végtelen értékű erkölcsi és vallási tényezőket; a viláгурalomnak gondolata teljesen háttérbe szorítá az Isten országának eszméjét; az ember nyugdíjazta az Istent. A véges erőnek, az embernek, az állami absolut hatalomnak cultusa triumphalt Napoleonban, úgy, hogy minden más ezzel szemben önértékét elvesztette s eszközi jelentőségüvé vált. Nem véletlen, nem önkényszerű ezért is, hogy ily világnézet alapján a tudomány is önértékét elveszti, csakis eszközként szerepelt; és egészen természetes, hogy a tudományegyetem autonómiája megszűnt, hogy a tudományegyetem szervezete felbomlott; a facultások szakiskolákká, államhivatalnokokat tenyésztő intézményekké degradálódtak;

hogy a philosophiai facultas, a többieknek »pia mater« és »nutrix«-ja hitelét veszítette, hontalanná vált; s hogy így a véges ok, a haszonnak, az eudamonismusnak, a *sikernek* elve uralkodott.

S most már természetes, hogy Németország s különösen Poroszország éppen ezen véges erőkkel szemben a végtelen erőkre, a végtelen értékű szellemi, erkölcsi és vallási tényezőkre támaszkodott és ezek erejében kívánta politikai befolyását, állami megfizmosodását, felvirágzását megalapítani.

S e végtelen erőknél, e végtelen értékű szellemi, erkölcsi és vallási tényezőknek tudata meg volt Németországban s immár alakuló félben volt ezek alapján az a nagyszabású világnézet, mely Leibnitzra támaszkodva, a természettudományi kölcsönhatás tényének, a Kanti észtvörvény feltétlen követelményének és az új humanismus eszményének módosító hatása alatt a mindenségnek, mint organicus egésznek gondolatára emelkedett fel, a melyen belül minden egyes egy-egy sajátos szerv, mely az egésznek feladatát sajátosan és fokozatosan, természeti és erkölcsi törvények keretein belül — oldja meg. Ezen természeti és erkölcsi organismusnak törvényeit kutatni s az egyest a szerves egészen belül, mint sajátost és ezért feltétlen értékűt felismerni: ez a tudománynak csakis teljes személyi odaadással és ezért teljes szabadsággal végzendő — önálló feladata. Ott, a hol teljes *személyi* odaadással és ezért is igaz szabadsággal végzett munka van: ott van csak igazi erő; ott, a hol a természeti és erkölcsi törvényeknek és az egyesek sajátosságának ismerete meg van: ott van *hatalom*, uralom, gazdagság. Szellem, önzetlen szabad kutatás, igaz tudomány, az igaz hatalomnak, gazdagságnak alapja.

»Szellemi erő pótolja azt, a mit a physikaiban vesztett az állam«: e szavakkal fogadta a Memelbe menekült porosz király Humboldt Vilmos miniszterének új egyetemet alapító tervét. A megalázott ország központjában, *Berlinben* épüljön fel az egyetem! természetesen, nem mint az államnak keze, az állami intentiók eszköze, hanem a tudomány önértéke alapján, mint önálló, szabad, egységes autonom intézmény! Midőn a porosz király ez alapra helyezte az egyetemet, nem volt hűtlen a valóban királyi családi tradícióhoz. Őse a sza-

badság, a teljes tanszabadság elvének érvényesülhetése érdekében emelte a leipzigiegyetemből kiüldözött Thomasius és Francke számára a hallei egyetemet; Nagy Frigyes pedig az elüldözött Wolffnak visszahívásával nyitotta meg a vallás és gondolkodás szabadságának jelében meginduló dicső uralkodását. E családi traditio tette fogékonnyá a királyt fenkölt szellemű tanácsosai tervei iránt. Mindnyájan, a híres jogtudós Schmalz, a nagynevű theologus Schleiermacher és a hatalmas philosophus Fichte, az új egyetemek első dékánai, a periklesi szellemű Humboldt Vilmos miniszterrel együtt a tudomány egységes, önálló organismusáról meg voltak győződve. Schmalz lelkében élt legtisztábban az eredeti egyetem önálló, az államtól teljesen független szervezetének képe; Schleiermacher a tudomány *előterjesztésével* kívánta a tudomány iránti érzelket felkelteni, úgy, hogy a különböző szakra lépőnek is »természetévé válik, hogy minden egyest nem magában, hanem tudományos összeköttetésében szemléljen s nagy összefüggésébe helyezze, folytonos tekintettel az ismeret egységére és mindenségére, úgy, hogy minden gondolkodásban a tudomány alaptörvényei tudatossá válnak s épen ez által lassan kialakuljon az önálló kutatás, feltalálás és előterjesztésnek képessége«. (L. Paedag. Dolg. II. 389.)

Fichte nem annyira a Schleiermacheri előterjesztésre, mint inkább magára a *kutatásra* fektette a fősúlyt. Az egyetemnek tanárai »csak azok lehetnek, kiknek van igazán mondani valójuk, olyasmí, a mit könyvekben a hallgatók nem találhatnak meg; hallgatói — nevezetesen a regularesek — csak olyanok legyenek, kik *munka útján sajátos ismeretek producálására* képesek«. Nem az ismeret anyagának felvétele, befogadása, hanem a tudós producálása, »a tudományos gondolkodás művészetébe való bevezetés« (Kunst des wissenschaftlichen Verstandesgebrauchs) képezi Fichte szerint a Berlinben felállítandó egyetemnek feladatát. Az előterjesztő és a kutató jellegen kívül volt azonban még egy jellemvonása a contemplált új egyetemnek, a mely a múlt egyetemeivel ellentétben, az ősi egyetem eszméjével egyezett s ez a *philosophiai facultas értékelése*. A philosophiai facultás csak is alárendeltje volt az uralkodó, kenyeret, befolyásos állást nyújtó,

úgynevezett »felsőbb facultásoknak«. Kant a facultások vitájáról szóló íratában már is utalt a philosophiai facultasnak eredeti központi jelentőségére. Humboldt a facultásoknak szakiskolákká való önállósításában veszélyeztetve látja az igaz tudományos műveltséget. »Egyesíteni kell ezen részeket egy szervezetté, hogy e részekből *élő* szervek váljanak, úgy, hogy mindegyik megfelelő önállósággal művelje az általános végső czélt«. (1809 jul. 24. előterjesztése. L. Paedag. D. II. 391.) Schleiermacher e szervezet központját, éltető, tápláló szervét: a philosophiai facultásban látja. Ezért is kívánja, hogy az összes egyetemi hallgatók az első egyetemi évet kizárólag a philosophiai facultáson töltsék (a mi egyezne a philos. facultásnak eddigi előkészítő, lycealis feladatával); de másrészt azt is, hogy az úgynevezett felsőbb facultásoknak tanárai is az érintkezést eme facultással fentartsák, sőt néha-néha szakcollegiumaik mellett, a philosophiai facultás körébe eső collegiumot is tartsanak. Kívánja pedig Schleiermacher ezt azért, mivel »a felsőbb facultások, a mennyiben *nem technikát, hanem tudományt* művelnek, a *philosophiai facultásból* nőnek ki s mivel az *egyetem* egysége épen a *philosophiai facultásban* van meg«. (L. Paed. D. II. 390.)

Az *új egyetemi eszmény*, mely a berlini egyetem felállításakor a francziával és a közép- és újkorban, nevezetesen Austriában elsatnyulttal szemben — immár hódítólag életbe lépett, — eltekintve a már előbb Halléban, Göttingenben, Jenában kiküzdött teljes tanszabadság és egyetemi autonomia elvétől, a következő jellemző vonásokat viseli:

I. A hagyományos tan ügyes összeállítására és előadása helyett azt kívánja az új eszmény, hogy az egyetemi tanár előadásának *előterjesztő*, th. *személyi jellege* legyen, vagyis más szóval, adja elő azt, a mire ő egészen sajátos kutatása alapján jutott, soha meg nem feledkezve arról, hogy a könyvnyomtatást már is feltalálták s hogy éppen ezért a könyvből való olvasás vagy dictálás nem az egyetemre való. A személyes jelleggel jár az előadás *közvetlensége*, a mely közvetlenség kelt egyedül *életet*, tehát tudományos életet a hallgatókban.

II. Míg a hagyományos tannal szemben a hallgatók feladata az emlékezetszerű befogadáson kívül lényegileg abban

állott, hogy abban való otthonosságukat logikai és dialectikai disputatiók útján is bebizonyítsák: addig az új egyetemi eszménnyel ezek a bemutató, tüntető disputatiók fölöslegessé, nevetségessé váltak; minthogy nem a közönségesen már is elfogadott és az annak való megfeleléség képezi a tanulmányozás kritériumát, hanem a még egészen problematikus eredménynek létesítése, módszeres önmunkásság útján. Erre a módszeres önmunkásságra, kutatásra kell az egyetemnek alkalmat adni; *laboratoriumokat, tudományos seminariumokat* kell nyújtani, hogy vezetés mellett itt folyjon ezen igazi elsajátításnak és kutatásnak a munkája.

III. Ha az egyetemi tanárok ily előterjesztő jellegű előadásokat tartanak, a hallgatók pedig ily szellemben folytatott munkát végeznek: úgy végre igen természetes, hogy az a facultás lesz a központi facultás, mely a tudománnyal mint önértékűvel nem másért, hanem önmagáért foglalkozik: a *philosophiai facultás*. Mig eme facultás régebben csak eszközi jelleggel bírt, a mennyiben a logikai, grammatikai, matematikai, physikai formai jellegű fegyvereket szolgáltatva a felsőbb facultások számára: addig most tárgyilag is a philosophiai facultás azon alap és összefoglaló tudományokat adja, a melyek nélkül a többi facultások el nem lehetnek. Az orvostudománynak *tudományos jellege* attól függ, hogy mennyiben jártas az orvos a természettudományokban; s még a gyakorlati téren, a gyógykezelésnél, még a sebészetnél is a physiologiai alap, a bacteriologiai szempont, (a mikroorganizmusok kutatása és chemiai úton ezek ellen való küzdése) az igaz orvosnál uralkodik. A theologia és a jogtudomány anthropologiai, psychologiai, történelmi alapvetés, sociologiai és philosophiai szempontok alkalmazása és ezek szerinti elhelyezés és összefoglalás nélkül a dogmatismus és casuismusnak tudománytalan körébe süllyednek. A seminariumi kutató, kísérletező munkásságnak tehát lényegileg a philosophiai facultás körén belül kell folynia és pedig az egyetem összes facultásainak hallgatói számára.

Az új egyetemi eszménynek egyes vonásai, a melyeket elvi nagy jelentőségükben a berlini egyetem felállítását tervező tudósi herosok nagy miniszterükkel együtt felismerték — igen természetesen, nem egyszerre valósulhattak meg s ismét természetes, hogy ezen egyes jelzett vonások a kiemelt *feltételezettség* sorrendjében valósultak meg.

Első sorban új szabású tanárookra volt szükség, kutató, tehát nemcsak ismeretekkel, hanem tudománynyal bíró tanárookra, kik sajátos kutatásuk eredményét, de egyszersmind ez eredménynek módszeres keletkezését és létesülését is bemutatják. A természettudományoknál nemcsak a *kutatás folyamatát*, hanem a kutatás *tárgyát* is *eredeti* alakjában, akár hányszor lehet keletkezése és levése szerint a kísérletben bemutatni. Így igen természetes, hogy az intézeti, a seminariumi studium első sorban a philosophiai karnak természettudományi ágában honosult meg; még csak később keletkeztek és keletkeznek azon intézetek és seminariumok, melyek az egyszer megtörténtet — akár a nyelvben, az irodalomban, a történet terén — forrásművek, összehasonlító módszerek segítségével rekonstruálni, átélni és megérteni s mindezt utánzatokban fel is tüntetni kívánják. Minél nagyobb súlyt fektetett a közszellem az egyéni tényezőre; minél inkább vált a mindeneget magába fogadó contempláló németből, önérvényesítő, mást, eselleg a világot is politikája s nevezetesen gyarmatai útján meghatározó egységes nagy nemzet: annál inkább lépett az egyetemi tanulmányozásnál is előtérbe a tudományos intézeti, a tudományos seminariumi szellemélet. Minden egyes studens tudományos tekintetben is a maga lábán és nem mástól vett mankón járjon; minden egyes öntanulmányozás útján jusson önállóan, szabadon szerzett, maga számára meghódított tudományos eredményekre.

Éppenséggel sem tartom ezért is véletlennek, hogy Németország ezen korszakalkotó, a francia háboruban diadalmaskodó irányát ismét egy új egyetem felállításával és pedig éppen Strassburgban jelezte s hogy ezen új egyetemének új épületében éppen ez az új szellemirányzat nyert tiszta kifejezést. Igaza volt III. Frigyes Vilmosnak, hogy szellemi erő pótolja a physikai téren szenvedett veszteséget: az

az önzetlen, odaadó tanulmányozás szelleme, a Kanti kategorikus imperativus erejében, a mely az egyetem útján a vezető szellemeket, egyéneket és így a társadalmat is mindinkább áthatotta: ez volt Németország hódító ereje.

A tanárok, kik ezt első sorban képviselik, — foglalják el előadásaikkal a strassburgi egyetem központi épületének földszintjét és pedig ezt is csak részben. A tudomány egysége abban is nyer kifejezést, hogy az összes tanárok számára csak egy fogadó-terem van; a tantermek pedig szintén nem facultásiak, hanem *egyetemiek*, a melyek mindegyikében igen természetesen a különböző facultások tanárai tartanak előadást. Ezen egyetemi szempontok alkalmazása érteti meg velünk, hogy aránylag több szűk és kevés számú nagyobb tantermek befogadják az 1370-re ott is emelkedett hallgatókat; s ezzel azt, hogy a központi épületnek földszintjébe még elférnek az egyetem összes administratív természetű helyiségei (2 facultási tanácsterem, 2 rectori, 2 titkári, 2 quaestori szoba; azonkívül az előszobával ellátott díszes tanácsterem; a curatoriumnak 4 szobája); sőt a háttérben már az öntanulmányozással összefüggő olvasóterem is, a melynek főterme 288 □ m., két mellékszobája 33·00 □ méternyi, úgy, hogy az olvasó helyiségek 321 □ métert foglalnak le. Nem a könyvtárnak olvasó terme ez, ennek külön vannak olvasó termei, hanem csakis a politikai és a tudományos szaklapok olvasó helyiségei. A nagy terem közepén hosszú asztalon fekszenek a politikai lapok; a terem mellékhajóiban 10 kis asztal mellett olvassák a 10 oszlophoz alkalmazott repositoriumokon elhelyezett 559 szaklapot.

Tisztán már az önmunkásságot, a tudományos módszeres munkába való bevezetést szolgálja még ugyancsak a földszinten elhelyezett *theologiai seminariumi* 3, összesen 137 □ méternyi helyiség, (egy az igazgatóé, 35; a másik kettő dolgozó terem 42 és 60 □ m.) és a *mathematikai seminarium* szintén 3 helyiséggel (80, 40 és 20 □ m.), összesen 140 □ méternyi területtel. Van még egy zeneterem és ezzel kapcsolatban még egy zeneelmélet és zenetörténet előadására szolgáló terem 127 □ m. területtel (a zeneterem 78 □ m., az előadóterem 49 □ m.) ugyancsak a földszinten.

A központi épület I. emeletét, az egyetemi aulától eltekintve, egészében a *tudományos seminariumok* foglalják le. A seminariumok, az intézetek közül csak is a *humaniorákkal, a történettel összefüggő seminariumok nyertek itt otthont*; a természettudományiak számára, valamint a közös jellegű könyvtár számára külön épületek emeltettek; hogy minők: ezt elképzelhetjük, ha tudjuk, hogy az egyetemi épületekre a porosz kormány 14 és 1/4 millió márkát fordított és e nagy összegből a központi épületre csakis 2.381.242 marka jutott. Így tehát csakis a szorosabb értelemben vett philosophiai karnak és a joginak seminariumai helyezkednek el a központi épület emeletén. Mindegyik seminariumnak *legalább két* helyisége van: az egyik az igazgatóé, a másik a tagoknak a könyvtári dolgozó szobája.

1. A <i>román és angol</i> philologia 3 termével	182·50	} m. területet foglal le.
2. A <i>classica</i> philologiai sem. 3	» 266·00	
3. Az <i>archaeol.</i> intézet 2	» 98·00	
4. A germanist. sem. 2	» 77·00	
5. A geographiai sem. 3	» 101·50	
6. A philos. paedagóg. sem. 2	» 70·00	
7. A középkori történeti sem. 2	» 91·00	
8. Az újkori történeti sem. 2	» 73·50	
9. A <i>művészettörténeti intézet</i> , mely áll a) külön előadó teremből . . . . . = 1.	= 75 — □ m.	} 1851·50
b) külön könyvtár (művészet és archaeol.) = 1.	= 30 — »	
c) ó-kereszt. közép és újkori . . . . . = 3. terem	= 241·50 »	
d) aegyptologiai = 1.	= 70·00 »	
e) a gypsöntvé- nyek gyűjteménye . . = 9.	= 1435·00 »	
10. A jogi seminarium . . . . . 2 teremmel	105·00 □ m.	
11. Az államtudományi sem. 3	» 90·00 „	

Az emeleten elhelyezett *seminariumi*
 helyiségek th. . . . . 1164·50 □ m.-t foglalnak le.
 Hozzáadva még ehhez a földszinten
 levő math. sem. 3 terme 140 □ m.
 és a theol. 3 terme . . 137 »
 és a zene ápolására szolgáló két
 terme . . . . . 127 □ m. 404·00 □ m.

Az összes seminariumok . . . . . 1568·50 □ m. területtel
 bírnak.

A művészettört. intézetet is bevonva 1851·50 □ m. területtel.

A történeti intézetek és seminariumok 3420 00 □ m. területet
 foglalnak le.

Ha már most ezen összegből, 3420·00 □ méterből
 levonjuk mindazon seminariumok te-
 rületeit, a melyek nem tartoznak a mi
 szoros értelemben vett philosophiai
 facultásunkhoz, nevezetesen:

a theolog. sem.	137·00 □ m.	
a jogi sem.	105·00	}
az államtud. sem. 90·00	90·00	
		195 00 □ m.
és a mathem. sem.	140·00 □ m.	472.—
Marad tisztán a mi karunkra		2948·00
s ebből csakis a seminariumra, levonva		
a művészeti intézetét:		1851·50
		1096·50

Ha a terület arányait a philosophiai karhoz tartozó inté-
 zet bevonásával százalékokban kívánnók kifejezni:

úgy a <i>theol.</i> seminariumra esik az egész területből	4·00%
» <i>jogi</i> seminariumokra » » » »	5·70 »
» <i>mathem.</i> semineriumra esik az egész »	4·09 »
ellenben a <i>philosophiaira</i>	86·18 »
	99·97%

Ha ellenben a philosophiai karhoz tartozó intézetet
 levonjuk s így a tisztán csakis semi-
 nariumi helyiségre . . . . . 1568·50 □ m. marad,

úgy a theol., jogi és math. sem. helyi- ség levonásával	472 --- marad
a philosophiaira	1096·50
<hr/>	
Vagy százalékban kifejezve, esik a	
theologiai seminariumra	8·73
a jogira	12·42
a matematikaira	8·92
a philosophiaira	69·91
	<hr/>
	99·98 ¹

A seminariumok térfoglalása, a számok és méretek világosan mutatják, hogy a tanügyi kormány nagyon is számolt a strassburgi egyetem építésénél a tanulmányozásban beállott lényeges változással; elismerte nevezetesen egyrészt azt, hogy az egyetemi hallgatóságnál a legnagyobb súlyt kell fektetni az önmunkásságra, az önálló tanulmányozás módszeres bevezetésére és másrészt azt is, hogy e munkásság igazi otthona, központi műhelye a philosophiai facultas.

Függeléként — mint igen jellemző tény, a seminariumi munkásság értékelésére — mégis fölemlítem, hogy a strassburgi központi épület helyiségei általában központi légfűtéssel vannak ellátva, a seminariumok azonban ezzel kombinált forró vízfűtéssel, azon czélból, hogy azon helyiségek levegőjét, a melyek egész nap le vannak foglalva, a légfűtés magában véve tulságosan ki ne szárítsa.

A strassburgi egyetem építése utáni korban épült, avagy átalakított egyetemek éppen a központi épületben, helyiségeinek beosztásánál erősen számolnak a seminariumok igényeivel. A marburgi egyetemen keresve keresni kell a tantermeket: majd minden ajtó fölött ott áll a seminariumi jelzés. A leipzig egyetem, a mely ósdi ruhájából kivetkőzve, — pompás modern ruhát öltött — átalakított központi épületében elhelyez 28 tantermet 3232 ülőhelylyel, (a különböző orvosi és természettudományi intézetekben szintén 28 tanterem van 3157

¹ Az adatokat és méreteket az egyetem titkára által kiadott díszes műből vettem: Hausmann: die Kaiser Wilhelms-Universität Strassburg 1897.

ülőhelylyel); ugyancsak itt nyert elhelyezést a philosophiai kar érdekét szolgáló művészettörténeti, az archaeologiai és kísérleti pszichologiai intézet; s végre itt tanulmányoznak az egyetemi hallgatók 88 világos helyiségben, szépen szervezett seminariumban. Wundt intézetét, mely nincs beszámítva a 88 helyiségbe, 12 ablak egy sorban világítja.

A többi egyetemek is, így természetesen a berlini is, ha nem is alakították át a központi épületet, nagy lakásokat, sőt épületeket rendeznek be az egyetem közelében, a philosophiai karhoz tartozó seminariumban számára. Így nevezetesen Halle, melynek hallgatói számát már is túlhaladtuk, csak a szoros értelemben vett philosophiai kara számára -- nevezetesen a *geographiai* seminarium számára 3 szobát, a *classica philologiaira* 3 szobát, a németre 2 szobát; az angolra 2-őt, a románra 4-et; a történetire 6-ot (egy nagy, két kisebb szoba, egy könyvtári szoba, egy előadó terem, egy tanári szoba); a psychophysikaira 2-őt és az államtudományira 2-őt; tehát összesen 24 szobát rendezett be.

Ha visszatekintünk a Francke-Gesner-Wolff seminariumban: bizony nagy haladás ez az önálló tanulmányozás irányában! s mégis csak is a kezdetén állunk a seminariumi intézeti ügynek a philosophiai karon eddig létesítettek tekintve. A philosophiai karon belül is a szemléltetés elvének győzni kell. Kell hogy alakuljanak itt is intézetek, a melyekben szemlélve átélheti a tanulmányozó az emberiség történetét; kell hogy létesüljenek történeti múzeumok, a melyek építészete, berendezése egy-egy kort megjelenít, a melyek ott őrzik a kornak megfelelő tárgyai mellett a korból kinőtt és a korra vonatkozó irodalmat is; s kell hogy eme főtermek mellett, illetőleg az ily épületekben dolgozó szobák legyenek, a hol is folyik a seminariumi munka. Milliókat költ az állam egészen természetes, a természet megismerésére irányuló intézetek fölállítására; s a mi a természetnél sokkal fontosabb és értékebb: az ember, az ő szellemélete, annak története ezekkel elégedjék meg? Németország egyetemlein a philosophiai karon belül szervezett seminariumi élet minden fejlődése daczára e célra tekintve, mégis csak a fejlődés kezdetén áll.

S hol állunk mi?

Azok a hullámok, a melyek a berlini egyetem felállítással megmozgatták a tudományos világot: lassan ugyan, de mégis csak eljutottak hozzánk is. A Habsburgok tradíciója és czéltudatos politikája elakart minket e mozgalomtól szigetelni, üldözte azokat, a kik ennek hatása alatt a kormány gyámsága alól felakariak szabadúlni; az iskolákban s nevezetesen a főiskolában nem láttak csakis állampolgárokat és hivatalnokokat tenyésztő intézeteket; miért is azok, a kik önálló tudományról álmodoztak, felkeresték minden tilalom daczára is a német egyetemet. Már 1848. előtt mind sűrűbben szólalnak fel a hírlapokban, nevezetesen Kossuth és Ballagi lapjaiban, de az országgyűlésen is az igaz egyetemi eszmény mellett; (Az Erdélyi Múzeumban közölt czikkeim erről szólanak) úgy, hogy az egyetemi ifjúság kezdeményezésére megindult Eötvösi reform értő és lelkesült viszhangra talált. Eötvös, valamint a bécsi kormány is a tanítási szabadságot általánosabb alapra helyezte még a németországinál is. Ez alig szerzett kincsünket még a reactió sem vette el tőlünk. Exner befolyása alatt álló Thun jobban őrizte meg azt, mint Eötvösünktől eltekintve későbbi alkotmányos kormányunk.

A tradícióval adott tehetetlenségnek ereje és a francia hatás kikökkentette egyetemi életünket a tudomány önczélú művelésének kerékvágásából. A szakiskola, az iskolaszerűség a seminariumi intézményt az életnek, a gyakorlatnak szolgálatába helyezte s így a seminarium *szavával* elaltatta a lényegét: a tudománynak önczélú kutatását. Kezdtünk megfelekezni arról, hogy az egyetem úgy képzzi az egyest igazán tanárnak, ha vele a tudományt megkedvelteti, ha benne tudományos érdeklődést kelt és tanulmányozás élő folyamatát hallgatóiban megindítja, vezeti, fejleszti. A középiskolai tanárképzőn, a seminariumon belül azonban nem egy tanár komoly tudományos munkát végzett seminariumának tagjaival; s nem a buzgó törekvésen, az utánjáráson, hanem a mostoha körülményeken és tanügyi kormányunk közönyén múlt, hogy a geographiai és az archaeologiai intézet korábban és kezdetben nem más alakban nyert életet.

A mint a viszonyok javultak s alkalom adódott: azonnal megnyilatkozott korunkban a tudományos seminariumok

létesítésének, berendezésének gondolata. Ez alkalom megjött a központi egyetemi épület felépítésének szükségességével és a kultus ministeriumnak egyetemi tanácsunkhoz 1892. április 15-én 6191. sz. a. érkezett ministeri leíráttal, a melyben a tanácsot arról értesíti, hogy a jogi karnak a lyceum épületéből való kitelepítésének eshetősége miatt a jogi karnak és könyvtárnak elhelyezése céljából a központi egyetem építését minél előbb megkezdi s így felszólítja a tanácsot, hogy az illető Karok meghallgatása mellett a kellő, szükségelt helyiségekre vonatkozó pontos és részletes adatokat állítsa egybe; egyúttal azonban figyelmezteti a tanácsot, valamint az érdekelt tanárokat is, hogy a szükséglet megállapításánál úgy a helyiségek *száma*, mint *térfogata* tekintetében csak a *nélkülözhetlenre* szorítkozzanak, hogy az egyetem *valódi igényeit haladék nélkül kielégíthesse*.

A ministeri leíratnak minden optatumot lefokozó figyelmeztetése daczára, karunk április hó 25-én elfogadott fölterjesztésében mégis megragadja az alkalmat arra, hogy a tudományos lelkiismeretének a tanulmányozás követelte *kívánatainak* adjon kifejezést. Az előadói jelentés (Schillingé) kiindulva abból a természetes feltevésből, hogy az egyetemi központi épület építésénél az irányadó szempont nem a pillanatnyi szükség, hanem egy építési programnak fokozatos megvalósítása lehet: *elvileg* kimondja, hogy ez épületben csakis az *elméleti* szakok tantermei lehetnek, az egyetemi hivatalok helyiségein és a dísztermen és egyes egyetemi alkalmazottak lakásán és végre az ifjúsági egyletek helyiségein kívül. Ezen összefüggésben kívánja már most a földrajzi, az archaeologiai intézetnek és végre a tanárképző intézetnek a központi egyetemi épületbe való behelyezését. Hogy ez utóbbi intézetet nem helyezte a gyakorlati tanárképzésnek akkoriban még elfogadott szempontja alá, hanem tisztán a *tudományos seminarium* szempontja alá, bizonyítja nemcsak amaz uralkodó elv, hogy a tanulmányozásra szánt termek a szakok *elméleti* érdekeit szolgálják, hanem azon optatum is, hogy minden egyes szaknak legyen külön seminariumi helyisége, a hol »a megfelelő számú példányban beszerzendő segédkönyvek és eszközök elhelyezhetők legyenek és ezenkívül minden egyes tanárnak is *külön dolgozó szobája*.

E kívánattal nyert a modern tudományos seminariumnak az eszménye egészen tudatos kifejezést. Csak hogy a tudós előadó tudta azt is, hogy az ily kívánalom megvalósítása tetemes költséggel jár; miért is — számolva a ministeri figyelemzetéssel — jelenleg a tanárképző intézet és a tanárvizsgáló bizottság administrationalis helyiségein kívül, »legalább 4 olyan *termet* kívánt, a melyben több szak csoportosítása mellett külön-külön felállítandó szekrényekben el volnának helyezhetőek az egyes szakoknak szükséges eszközei; s a mely egyes szakokkal közös helyiségekben a gyakorlatok megállapítandó rendben volnának tarthatók. E termek — az előadó szerint — csak *némileg* pótolnák a több oldalról felvetett ama kívánalmat, hogy minden egyes egyetemi tanárnak külön dolgozószobája legyen az egyetemen.

A tanügyi kormány — karunknak e nagy jelentőségű kívánalmára *nem reflectalt*; az építész már is május hó 26-án kelt 20,834. sz. rendeletével megbízta oly terv készítésével, a mely a központi épületbe beviszi a két könyvtárt (egyetemi és múzeumit), a jog- és államtudományi kart, a középiskolai tanárképző intézetet, a tanárvizsgáló bizottság helyiségeit és az egyetemi kört. Karunk az elkészített tervrajzokra ministeri többszörös felszólításra (1893. febr. 21. és április 25., valamint az 1895. okt. 18. és az 1896. szept. 6-ikira) megtette ugyan megjegyzéseit, a melyek azonban csakis a helyzet kényszerűsége alatt vergődő alkudozások. A tanárképző nem egy, hanem két vizsgáló tantermet (az 1895-ikire), majd később hármat is kér (1896.) s minthogy mindvégig csak egy van felvéve — másutt, nem az egyetemen kíván otthont. A seminariumi helyiségeket illetőleg a kar 1893-ban a seminariumi helyiségek szaporítását, nevezetesen a modern philologiaival combinált classicai philologia számára külön helyiséget kíván; 1895-ben gyökeresebben kíván segíteni a seminariumi miserián, a könyvtárnak a kőfaragó telken való fölépítésével, tehát az egyetemből való kihelyezésével. Közelebb pedig kér egy *negyedik* és pedig nagy seminariumi termet a magyar irodalmi és nyelvészeti szak számára. Ezen alkudozások eredménye végre is az lett, hogy kaptunk nem 3, hanem igenis négy szobát, de nem termet, seminariumi czélra asztalokkal, könyvszekrényekkel behúto-

rozva. Még ennek is megörültünk. A tanárképző könyveit a szakoknak megfelelően szétosztottuk, seminariumi kezelésbe vettük s úgy, a hogy megindítottuk a seminariumi munkásságot, helybenhagyott szabályzatok és házi szabályok alapján.

A karunk útján is sürgetett helyiségeket a tanárképző és a tanárvizsgáló bizottság nem kapta meg, egyetemi szempontból igen helyesen, mivel a tanárvizsgáló bizottság nem egyetemi bizottság, hanem más nem csak egyetemi tanárokból bizonyos időre kinevezett állami bizottság; s mivel a tanárképzői intézet kezdettől fogva sem létezett az egyetemen, hanem az egyetem *mellett* s mivel az egyetem és a tanárképzés ügyének fejlődésével nevezetesen a legújabb időben a tanárképző intézet teendőjét más tényezők vették át. A *gyakorlati* tanárképzés munkáját éppen Nagyméltóságod bölcsesége áthelyezte oda, a hová ez tartozik: a rendes középiskolai élet terére; ellenben az *elméleti* tanárképzést, a hallgatóknak a tudományos *seminariumokban* lefolyó *önmunkásságával* együtt, a mint azt az egyetemi élet fejlődése kívánja — s Nagyméltóságod is kegyes anyagi gondoskodásával czélozza — az egyetem maga végzi.

Egyetemi, tudományos érdek az, hogy ezt a munkát egyetemünk végezhesse is. A jelenlegi körülmények közt a munka csak félmunka, sőt részben meg sem kezdhető, el nem végezhető. Erre kívánjuk Nagyméltóságod kegyes figyelmét irányítani.

A személyi feltételeken kívül, az ifjuság tanulmányozási kedvén és a vezetőknek tudományos képzettségén kívül vannak *tárgyi* feltételek, a melyek nélkül igazi tudományos seminariumi munkásság nem végezhető. E munkásság megköveteli, 1. hogy oly helyiség legyen, a hol *a)* szakok szerint a tudományos munkásság fennakadás, megszakítás és megzavarás nélkül folyjon s a hol *b)* maga a vezető tanár is a napnak egy idejét dolgozva tölthesse; — megköveteli 2. hogy a tanulmányozás segédeszközeivel maga a seminarium rendelkezék.

E tárgyi feltételeket lényegileg nélkülözzük.

Annak idején a kényszerhelyzet hatása alatt óhajtottunk mindegyik tanár számára egy-egy dolgozó szobát; de önmegtagadólag kértünk ifjuságunk számára csakis 4 termet. Ez

utóbbi sem kaptuk meg; kaptunk 4 szobát 39·22 — 42·55 □ m.-nyi területet. Összesen 166·13 □ m.-nyi területet.

Most, hogy Nagyméltóságod anyagi támogatásával megkezdjük a semináriumi munkásságot: a legjobb akarattal sem folytathatjuk úgy, a mint azt akarják. Lehetetlen komoly munkát oly helyiségben végezni, a melyben 42·18 □ méternyi szobában dolgozzanak a magyar nyelvészet és a magyar irodalom, nemkülönben a német nyelvészet és irodalom, továbbá a francia nyelvészet és irodalom s végre a román nyelvészet és irodalom hallgatói nem kevesebb, mint 6 tanárnak vezetése mellett. Már csak hogyan férjenek el fizikailag is ily nagyszámú munkások?! Avagy azt akarjuk, hogy a semináriumi munkásság felváltva folyjon, úgy, hogy az egyik félévben ezen, a másik félévben más szakbeliek foglalkozzanak seminaristice szaktárgyukkal vagy plane hogy a nap különböző óráiban különböző tagok? Ez egyenesen absurdum. A semináriumi munkásság csak úgy jó komolyan számba, ha az folytonos. Kell majd egy év ahoz, hogy az egyes e munkába bejusson; a tanulmányozás szempontjából a legnagyobb kegyetlenség, öngyilkossággal határos eljárás, hogy az illetőnek tanulmányozását akkor szakítjuk meg, a midőn abba még csak igazán bekezdett. Ily szűk téren fizikailag annyi hallgatót nem foglalkoztathatunk egyszerre s a munkásságot felváltva végezni annyit jelent, mint *erkölcsileg* és eredmény dolgában tönkretenni magát a munkásságot: úgy, hogy a szűk hely fizikailag és erkölcsileg is lehetetleníti az igazi tudományos munkásságot. S mit szóljunk még ahoz, hogy e munkásságot ezen egy helyen 6 tanár vezesse. Ily munkásság vezetéséhez szükséges, hogy maga a tanár is a seminarium helyiségében dolgozzék. Azt csak nem képzelhetjük el, hogy az a hat tanár egyszerre, vagy felváltva egyenként is ugyanazon szűk helyiségben dolgozzék, a hol 30–60 egyetemi hallgató dolgozik. Minél intenzívebb és koncentráltabb a munka: annál inkább kívánja a zavartalanságot, az elszigeteltséget. Vannak, kik intenzív munkát társaságban, többemagával *egy* szobában kifejtteni nem képesek. A felsőbb hivatalnokok is külön dolgozó szobákkal rendelkeznek: mennyivel inkább szükséges az egyetemi tanárookra nézve, kik

igazán szellemi, tehát koncentrált munkával foglalkoznak és pedig a *szellemiekkkel* foglalkozóknak *legmagasabb* fokozatán.

Továbbá mikép képzelhető el az, hogy az a hat tanár vagy csak az az egy is, külön dolgozószoba nélkül vezesse seminariuma tagjainak munkásságát. Bejövetele a dolgozószobába megzavarja a különböző szakban dolgozók munkáját s különösen akkor, ha az egyik seminariumi tag elpanaszolja baját, vagy a tanár nézete szerint tév-úton jár s már most mindezt tisztázni kell s tanácsdal is el kell látni az illetőt: ezt a többiek munkásságának nagyobb félbeszakítása, de legalább is erősebb megzavarása nélkül ugyancsak közös helységben nem teheti. Ha a tanárnak külön dolgozószobája van: ott végezhető el mindez. Szükséges a külön dolgozószoba végre azért is, mivel itt őrizhetők a nagyobb értékű könyvek, de különösen kéziratok, a melyek csakis a tanár személyes felelősége mellett adatnak ki.

A mit a modern philologiai seminariumról állítottunk: az többé, kevésbé a többiekről is áll. Egyik mellett sincs a tanárnak külön dolgozó szobája. A classica philológiában is 2 tanár vezetése alatt folyik a seminariumi munkásság; a philosophiai pedagogiaiban szintén 2 tanárral; a történeti seminarium termébe beszorúltak az *egyetemes történet* ókor, a közép és újkor, a magyar történet és a művelődés történet tanárainak munkásai, 4 tanárnak vezetése mellett.

Ezek tarthatatlan helyi viszonyok, — a melyek világosan azt bizonyítják, hogy egyetemünk új épületében mily kevésbé érvényesül a haladó kornak a seminariumi munkásságot annyira értékelő szelleme.

Ám beszéljenek a számok. A strassburgi egyetem központi épületét 1879—1884 építették, a miénk tehát majd 20 évvel később épült ki. Az egyetemi hallgatók számát illetőleg a miénk majd 1000-el túlhaladja a strassburgit. Az összehasonlítás tehát egészen jogosult.

I. Az *előadó termék* területi viszonyai egyeznek nagyjában.

A mi egyetemünkön	a strassburgin
a jogi facultáson a tantermekek területe . . . . . 373·23	csak egyetemi tantermekek vannak.
a philosophiaian . . . . . 433·63	Ezek területe 1018·00
a matematikain . . . . . 180·80	levonva . . . . . 987·66
987·66	marad + 130·34 □ m.

Igy tehát a strassburgin nagyobb az előadási termek térfoglalatja.

Intensiv tanulmányozás szempontjából ennél azonban sokkal fontosabb azon körülmény, hogy míg nálunk a számbavett összes előadó termek száma 10 (4 jogi 4 philos. és 2 mathem.) addig Strassburgban azok száma 17. Nálunk az iskolaszerű osztályok, a hova kötelezőleg járnak el a diákok tanulni, lépnek előtérbe: ott ellenben a szabad tanulmányozással adott elaprózása a collegiumoknak. Azért azonban van ott Strassburgban is nagy terem, mely egész nap igen természetesen minden egyes facultásnak használatára áll. Nálunk a legnagyobb terem (a philos. kar. IV. sz.) 165·66 □ m., míg a strassburgin a legnagyobb terem 182 □ m. Strassburgban van 2 terem 27 ülőhellyel 8 32-vel, 1 56-al; 2 64 ülőhellyel, 2 72-vel, 1 117-tel és 1 208 ülőhellyel. A tanárok hallgatóik száma szerint választhatnak megfelelő termeket.

II. A hivatalos, administralionalis helyiségek arányainak összehasonlítása mutatja, hogy mi pártos és mutatós nemzet vagyunk.

Elkülönülünk *facultusokra*. Mindegyik facultásnak megvan a tanári szobája, dekáni irodai helyisége; míg a strassburgi egyetemen van egy közös tanári szoba és két facultási terem.

A mi egyetemünkön:	A strassburgi egyetemen:
a <i>jogi</i> facultas hivatalos helyiségei tanácsterem, dekani hivatal . . . . . 438·66	a <i>két</i> facultási terem 82·00
vizsgatermek az orvoskari hiv. h. könyvtár és szigorlóterem 264·35	a közös tanári szoba 56·00
a <i>philos.</i> kar. ugyanez 170·26	138 00
a <i>mathem.</i> karon . . 138·76	
1012·03	

A facultási különlegességekben mi vagyunk tehát **874·03** □ méterrel előnyben.

Ha nem is ily meglepő előnyben, de mégis előnyben vagyunk az általános egyetemi administralionalis helyiségek méretei dolgában:

A mi <i>quaesturai</i> helyiségünk	100·62	a strassburgié	58·00
» » <i>rectori</i> »	94·20	»	56·00
» » » irodai helyiségünk	87·60	»	75·00
» » senatusi termünk . . .	72·15	»	122·50
	<hr/>		<hr/>
	354·57		311·50

Ezen bureaucratikus apparatus és mutatósság mellett, — mind a kettő pedig az egyetem szellemével ellenkezik — a producálás műhelyeire súlyt nem fektetünk.

III. *Seminariumaink* helyiségeinek egybehasonlítása a strassburgiakkal egyenesen *szégyenletes* alakban tünteti fel a mi egyetemünket.

Van a mi egyetemünkön:		A strassburgin:	
1. classica philologiai sem.			
1 szobában.....	42·18	3 szobában	266·00
2. modern philologiai sem.		a) román és ang. 3	» 182·50
1 szobában.....	42·18	b) germanist. 2	» 77·00
3. történeti seminarium 1		a) középkori tört. 2	» 91·00
szobában.....	42·55	b) újkori tört. 2	» 73·50
4. philos. paedag. sem. 1			
szobában.....	39·24	2	» 70·00
tehát nálunk 4 szobában	166·16	a strassburgin.. 14 szobában	760·00

Strassburg tehát 10 szobával és 593·84 □ méternyi területtel van előnyben.

Az arány nem kedvezőbb, ha hozzá vesszük a mi karunkon levő intézeteket:

Karunkon van:		Strassburgon:	
1. a geographiai intézet			
3 szobával.....	152·94 □ m.	3 szobával	101·50 □ méterrel.
2. az archeol. intézet			
3 szobával.....	111·13 " "	2 " "	98·00 " "
az ehez tartozó gipsz-			
másolatok folyosó . .	13·75 " "	9 " "	1435·00 " "
ha még ehez hozzáadjuk a mi egyetemünkön — sajnos — nem létező			
művészettörténeti intézetet		6 " "	416·50 " "
úgy teljesen világossá válik a mi elmaradásunk:			
Kolozsv. 6 szoba és egy folyosó.....		277·82	" "
a melylyel szemben áll Strassburg 20 szobával			
és pedig		2051·00	" "

Semináriumaink és intézeteink elhelyezkednek 10 szobában	443·98	□	m. terület
míg a Strassburgiak elhelyezkednek 34 szobában	2811·00	"	"
úgy hogy a különbözet Strassburg javára 24 szoba és.....	2367·02	"	"

Nem számítottam az egyetemi intézetekhez az Erdélyi Múzeum gyűjteményeit tartalmazó helyiségeket, holott nálunk ezek is az egyetemi régészeti oktatás céljait szolgálják: sőt épen ezekben folyik a közönséges kereteken tulemelkedő oly tudományos munkásság, mely az egyetemi seminariumi munkásság legbelterjesebb képét nyújtja. Nem pedig azért, mert e gyűjteményeknek az érmészeti és régészeti intézetbe történt bekebelezése egyetemünkre muzealis feladatokat is ró s így annak egészen specialis jelleget ad, a mely jellegnek megfelelőleg ezen intézet helyiségeinek kérdése minden esetre az egyetem központi épületein kívül külön álló intézet keretében oldandó meg. Ha ennek daczára mégis hozzáadnók ezt a mi szegénységünkhöz úgy termeink száma 5 helyiséggel és két folyosóval = 703·72 □ méter területtel kedvezőbbre gyarapodna; úgy hogy lenne 15 szobánk 2 folyosónk 1147·70 □ méter területtel, de még *így* is 19 szobával és 1663·30 □ méterrel kevesebb lenne a philosophiai kar seminariumi és intézeti munkásságára. Hogy a mi 4 seminariumi helyiségünkkel szemben Hallenek 24 helyisége van; s a leipzig-i egyetemen, az intézetektől eltekintve a seminariumi helyiségek száma (L. Friedberg művét) 88-ra emelkedett: ezt csak is azért említem meg, hogy a mi seminariumaink mostani állapotának tarthatatlanságára — ha korunkkal haladni akarunk — utaljak.

Mégis hallgatnánk, kinlódnánk tovább is, ha nem tudnók azt, hogy az egyetemi és múzeumi könyvtár kiköltözésével helyiségek üresednek meg, a melyekre karunk még 1895-ki indítványával, a mely szerint a könyvtár külön könyvtári épületben (a kőfaragó telken) nyerjen elhelyezést — reflectált. A könyvtár új otthonával felszabadúl központi épületünkben 11 szoba -- részben terem — 550·07 □ méternyi területtel. Ha ezen számokhoz hozzá adjuk a mi 4 szobánk területét: úgy nyernénk 15 szobát 716·23 □ m. területtel.

A többi karok tudományos érdekeivel számolva nem

reflectalunk az egész területre, hanem csak is arra, a mire seminariumi munkásságunk sikeres folytathatásának érdeke kötelez.

Semmiféle közelebbi indokolásra nem szorúl, hogy a magyar egyetemnek az egyetemek sorában mindenek előtt az a feladat jutott, hogy a magyar haza földjét, hazánk történetét, államunk nyelvét és irodalmát a legbehatóbban tanulmányozza, s e tárgyával szemben a tudományos módszeres kutatás minden eszközét használja fel. A leipzig-i egyetemen a szász történet és közelebb a szász egyháztörténetnek kutatására az egyetemi központi épületi tömbben egy külön szép emeletes ház áll rendelkezésére. Külön seminariumok a magyar történet, a magyar nyelvészet, a magyar irodalom számára okvetlen szükségesek.

De a modern seminariumban még ezen kívül combinált szakok a német nyelv és irodalom egyrészt, s másrészt a román nyelvek és irodalom (francia és oláh) sem maradhatnak a sikeres munka érdekében együtt. A német nyelv és irodalom fontossága, nevezetesen irodalmának s így kézi könyvtárának nagysága, módszeres kezelésének sajátossága kívánja amattól való elkülönítését; valamint ugyanazt kívánja a némettel szemben nevezetesen a francia nyelv és irodalomnak is ugyanily okokon alapuló érdeke.

Kivánatos lenne ugyan az egyetemes történeti seminariumnak is elkülönítése, s megfelelő történeti múzeummal való egybekapcsolása; nem különben kivánatosnak tartanám a paedagogiai seminariumnak is különválását a philosophiaitól, a mennyiben a didaktika az iskolai tankönyvi irodalom internationális gyűjteményét iskolák, taneszközök mintázatainak kiállítását, szemlélését megkívánná: de számolva a körülményekkel mind ezt, valamint sok mást most még csak az optatumok közé helyezzük; s megelégszünk azzal, hogy a szaktanárok az ily combinált seminariumnoknál is külön-külön dolgozó szobával is birjanak. A classica philologia két tanára számára, bár mind a kettő egy szakot képvisel: ugyanazt kívánják nemcsak a főntebb kifejtett okoknál fogva, hanem nevezetesen azért is, mivel a classica philologiai szakseminariumnak proseminariumra és seminariumba való tagolását

feltétlen szükségesnek tartjuk — már csak az előképzettségnek nagy fogyatkozásai miatt.

A mondottakat irányítókul tekintve, a seminariumi helyiségekre vonatkozó, a létező körülményekkel számoló szükségletünk a következő:

1. a philosophiai s paedagogiai semin. számára	2 tanári szoba à 20 m ² = 40 m ² } 1 dolgozó szoba 40 m ² = 40 m ² }	= 80 m ²
2. a magyar és uralaltaji nyelv.	« « 2 tanári szoba à 20 m ² = 40 m ² } 1 dolgozó « 40 m ² = 40 m ² }	= 80 m ²
3. magyar irodalmi	« « 1 tanári « 20 m ² = 20 m ² } 1 dolgozó « 40 m ² = 40 m ² }	= 60 m ²
4. német nyelvészeti és irodalmi	« « 1 tanári « 20 m ² = 20 m ² } 1 dolgozó « 30 m ² = 30 m ² }	= 50 m ²
5. román nyelvészeti és irodalmi	« « 2 tanári « à 20 m ² = 40 m ² } 1 dolgozó « 30 m ² = 30 m ² }	= 70 m ²
6. classica-philologiai	« « 2 tanári « à 20 m ² = 40 m ² } 1 dolgozó « 40 m ² = 40 m ² }	= 80 m ²
7. magyar történeti	« « 2 tanári « à 20 m ² = 40 m ² } 1 dolgozó « 40 m ² = 40 m ² }	= 80 m ²
8. egyetemes történeti	« « 2 tanári « à 20 m ² = 40 m ² } 1 dolgozó « 40 m ² = 40 m ² }	= 80 m ²

Összesen 22 szoba

580 m²

területtel.

Hogy számításunk *tényleg* mily szerény: ez legjobban kiviláglik, ha ugyanezen seminariumi területi viszonyait a strassburgiakéval egybe hasonlítjuk. Ugyanezen seminariumnak területe a strassburgin 760 □ m.; a miénk tehát 180 □ meterrel kisebb, mint a strassburgi seminariumioké.

Mindezek után legegyszerűbbnek tűnik fel az, hogy Nagyméltóságodat arra kérnők fel, hogy a könyvtár által felszabadult, ugyancsak a mi egyetemünkön, terméinkkel kapcsolatos helyiséget a 180 □ méter levonásával kegyeskednék karunknak seminariumi célra átengedni. Tennők is ezt, hogy ha a seminariumi, valamint az általános egyetemi érdek nem kívánná a kérdésnek némileg módosított megoldását.

Jelenlegi seminariumi helyiségeinknek igen nagy hátránya az, hogy folyosóit a folytonosan fluctualó s nevezetesen a közorák közben zajosabban társalgó egyetemi ifjúságunk ellepi; néha néha még a seminariumi helyiségekbe be is nyit s így a seminariumi munkásságot türehetetlen módon megzavarja.

Egyetemi szempontból pedig egyenesen anomalia az, hogy a tantermek facultások szerint elkülönülnek. Nemcsak a matematikai természettudományi karnak, hanem a jog és államtudományi karnak hallgatói is együtt hallgatnak egyes

előadásokat a mi karunk hallgatóival; s reményeljük, hogy minél inkább felismeri majd a mi egyetemünk is a publicumok nagy jelentőségét az általános műveltségnek, az egyházi tényezők által nem igen táplált egységes világnézetnek fontosságát, egyetemi hallgatóságunk is szakít ez osztrák elszigetelő, iskolaszerű tradícióval s egyik karnak hallgatója sem feledkezik meg arról, hogy a tudományegyetemnek polgára s hogy éppen ezért a főntebbi érdekek, a nemzeti és társadalmi consolidálás szempontjából is ily érdekű előadásokat bármely karon hallgatni fognak.

Ezért is kívánatosnak tartjuk *egyetemi* szempontból, hogy a jogi kar hivatalos helyiségeivel, tantermeivel jőjjön le az I. emeletre, s *seminariumi* szempontból kívánatosnak azt, hogy e seminariumok vonuljanak fel, az egészen csöndessé vált, a math. és természettudományi kartól fal által is egészen elszigetelhető II. emeletre.

A mily világos az, hogy ezen expediens a seminariumi érdeket kiválóan szolgálja: úgy kimutatható az is, hogy az ily megoldás a jogi kar különös érdekeinek is megfelel.

Volt annak idején szó arról, hogy a jogi kart megillette volna, hogy az legyen az első emeleten. Ez most meglenne.

Területi szempontból is a veszteség csak látszólagos. Igaz az, hogy a jogi kar jelenleg a II. emeleten a sok hivatalos helyiségeket, szigorlati termeket és a 4 tantermet beszámítva 811-89 □ métert foglal el.

Ha lejönne és a könyvtári helyiséget . . . 550-07 □ meterrel
s továbbá a mostani földrajzi intézetet . . . 152-94 » »
foglalná el összesen csak . . . . . 703-01 » metert

nyerne, tehát 108-88 □ métert vesztené. E veszteség csak látszólagos, mivel a tantermek közösségénél fogva egy tantermet könnyen nélkülözhetnek; egész délelőtt használhatnák a mi eddigi IV. tantermünket, a mely délelőtt üres s mely 165-66 □ m. területű; délután pedig az ez évi tanrend szerint az I. és II. sz. jogi tantermek üresek. A kötelező doctoratusnak eltörlésével a nagyobb számú szigorló, vizsgálati tantermeken is részben tudhatnak s így a veszteség, csak képzelt.

Területi szempontból pedig nyereség a leköltözéssel az, hogy a II. emeleten a jogikar számára egy második seminarium céljaira felszabadúlna egy 231·89 □ meternyi terület. A jogi kar által jelenleg lefoglalt terület . . . . . 811·89
Ebből levonva a philosophiai kar számára szükséges seminarium területét . . . . . 580·00
marad . . . . . 231·89

a mely területet hozzá adva a jogi kar által a III. emeleten lefoglalt 150 □ m. területhez : a jogi kar seminariumai 381·89 □ meternyi területet foglalnának le: egy oly területet, mint a minőt tudtommal Németország egyetlen egy egyetemén sem foglalnak le. A legtöbb németországi egyetemen tulajdonképen csak is *egy* jogi seminarium van. Van a legtöbb egyetemen még egy államtudományi seminarium is, a mely azonban, mint a híres Wagner, Schmoller által vezetettek a philosophiai karhoz tartoznak. Az államtudományi, társadalomtudományi, pénzügytani, nemzetgazdaságtani kathedrák a porosz egyetemeken nem a jogi, hanem a philosophiai karon léteznek.

Az államtudományi seminariumot — a mi egyetemi viszonyaink szerint — igen természetesen a jog és államtudományi karhoz számítjuk s ha már most így arányítjuk egymáshoz az egyes karok seminariumainak területi viszonyait : nagyon kedvező arányokat nyerünk épen a jogi karra nézve.

Egyetemünkön az általunk tervezett arányok szerint :

a jogi karnak jutna . . . . . 381·89 □ m.,
a mathem. karnak jut a II. emeleten a math.
sem. 45 62
a III. emeleten az ábrázoló geom. 86 57 132·19 □ m.,
a bölcsészeti karnak . . . . . 580·00 □ m.,
összesen . . . . . 1093·08 □ m.

Ezt százalékban kifejezve és a strassburgival egybeállítva :

	a kolozsvári egyetemen	a strassburgi
a jogi kari seminariumra jut	34·93%	5·70%
a matematikaira	12·09%	4·09%
a bölcs.-, nyelv- és stb.-re	53·06%	86·18%
a theologiaira	—	4·00%
összesen	100·08%	99·97%

Az arány e szerint teljesen kifejezésre juttatja, hogy mennyire vagyunk viszonyítva a némettel *jogi*, *procatori* nemzet.

E megoldás azonban a mi karunkra nézve is egyelőre igen kedvező lenne. Seminariumaink elzárt helyen (a könyvtárt a lépcsőtől elzáró ajtó is fölkerülhetne a ruhafogasokkal együtt a II. emeletre ugyane helyre s ugyancsak egy szolgáló őrizete alatt állhatna a ruhatár) zaj által nem zavartatva találnának otthont. A régi helyéből kitelepített geographiai intézetet pedig elhelyezhetnők a mostani seminariumok és az I. számú tanterem helyére és pedig úgy, hogy a II. sz. tanterem (mint a melyben skioptikon is van) szolgálhatna geographiai tantermül is s az I. sz. tanterem a mostani classica-philologiaival és modern philologiai seminariummal együtt a geographia tanárának és hallgatóinak munkatermeiül. E termek mind északnak fekszenek s így a rajzolásra a legalkalmasabbak s a munkára szolgáló hely az eddiginél sokkal tágasabb. Az eddigi geographiai intézet egész helyisége a tanterem beszámításával 152·94 □ m. A tervbe vettnek területe:

1. A tanterem	106·07
2. A munkatermek: az I. sz. terem .	64·64
A classica-philologiai » .	42·18
A modern philologiai » .	42·18

Összesen . . . 255·07 □ m.,

az eddigi helyiségnél tehát 102·13 □ méterrel nagyobb.

A történeli és a philos.-paedag. seminarium, a mint van, 30 ülésű 2 tantermül szolgálhatna.

Nem tudjuk elképzelni, hogy a matematikai s természettudományi kar ezen beosztás ellen emelne kifogást. Nagy és gazdagon fölszerelt intézeteiben tudományos élet folyik s a matematikai és ábrázoló-geometriai seminarium helyiségei, nevezetesen ez utóbbi intim jellegének teljesen megfelelően fölszerelt és nézeteink szerint elég tágas helyiségekkel is rendelkeznek.

Hisszük, hogy Nagyméltóságod is meggyőződött előterjesztésünk alapján, hogy nem egyoldalú kari, hanem tudományos érdek vezérelt, midőn Nagyméltóságodat arra kérjük: *kegyeskednék az illetékes karok érveinek meghallgatása*

után bölcsessége szerint — ha lehet — úgy intézkedni, hogy a könyvtárnak a központi egyetemi épületből való kitelepítése után a jogi karnak hivatalos helyiségei és tantermei az I. emeletre — a könyvtár helyiségeinek és a mostani földrajzi intézet helyiségeinek igénybevételével — telepíttessenek le és pedig azzal a közelebbi határozattal, hogy az eddigi facultási tantermek mind egyetemiekké váljanak s így minden karnak egyenlően rendelkezésére álljanak; — továbbá pedig, hogy a philosophiai, valamint a jogi seminariumok a főt adott területi beosztással helyeztessenek föl a II. emeletre és pedig a matematikai kar hivatalos és eddigi tantermi helyiségeitől fal által elkülönítve s a lépcsőtől is külön ajtó által elzárva a végett, hogy itt a II. emelet semmi által meg nem zavart tudományos seminariumi munkásságnak legyen otthona.

B) A helyiség az egyik tárgyi biztosíték erre nézve; a másik a tanulmányozás eszközei.

Minden tudományos seminariumnak az alkalmas helyiségen kívül szüksége van — eltekintve az esetleg szükséges szemléltető eszközöktől — *könyvekre*; szüksége van a tudományos munkásságnak, az ambíciónak fölkeltése és élesztése céljából is *ösztöndíjakra*: egyszóval anyagi támogatásra, alapvető befektetésre és évi segélyre.

A kézikönyvtár ügye seminariumainkra nézve az egyetemi könyvtárnak távolabbi helyre való áthelyezése következtében mind fontosabbá válik. Mindegyik seminarium kell, hogy az alapvető munkákat maga is bírja s ne legyen kénytelen azt a távolabb eső könyvtárban esetleg hiába keresni. A seminarium minden: egyes tagjának rendelkezésére álljanak a seminarium összes könyvei s tanulmányi vágya ne fordúljon hiába seminariumi könyvtárához.

A seminariumi könyvtár ezen jelentőségéből indulva ki, volt karunk oly bátor, alapvető befektetésként Nagyméltóságotól nagyobb összeget kérni. A nyert összeg távolról sem közelítette meg a kért összeget.

Kértünk az összes seminariumainkra: alapvető felszerelésre 65.100 koronát s kaptunk 5000 koronát.

A lefolyt évre utalványozott összeg 4000 korona, bár az alapösszeghez viszonyítva tetemes: mégis viszonyítva az általunk kért 13 250 koronához és a hasonló külföldi seminariumokra szánt összegekhez, nagyon is szerény.

A *berlini* egyetem az archaeologiai, geographiai és művészettörténeti intézetekre

a geographiai intézetnek adott . .	6500 m.	
a művészettörténetre » . .	3000 »	
az archaeol. intézetre » . .	1500 »	
az » » » . .	1050 »	
az » » » . .	4350 »	
a psychol. » » . .	3350 »	19.750 m.
<hr/>		
a tengerismeii intézetre szánt nagyobb összeget külön véve	63.310 »	63.310 m.
<hr/>		
a philologiaira adott . .	600 m.	
a történetire » . .	1350 »	
a germanist. » . .	600 »	
a román phil. » . .	500 »	
az angol » » . .	500 »	
a történeti geogr. » . .	300 »	
a kelet-európai történetire » . .	600 »	4450 m.
<hr/>		
összesen tehát		86.510 m.

Leipzig

az indo-germán intézetre adott . .	300 márkát,
a philol. seminariumra » . .	3660 »
a » prosemin. » . .	720 »
az archaeol. semin. » . .	4530 »
az » » » . .	250 »
az aegypt. gyűjteményre » . .	500 »
a német semin. » . .	3400 »
az angol » » . .	450 »
a román » » . .	350 »
az experim. psychol. » . .	2000 »
a philos. sem. » . .	1350 »
a történetire » . .	6320 »
a történet-geogr. » . .	800 »
a geogr. intézetre » . .	3100 »

az érmészetire	adott	. .	900	márkát,
a művészettörténetire	»	. .	3000	»
a philos. és paedag.	»	. .	9460	»
összesen				. . . 41.090 márkát.

Bécs

a philologiai semin.-ra	adott	. .	5000	koronát,
az archaeol. epigr. sem.	»	. .	5800	»
a művészettörténeti »	»	. .	800	»
a történeti »	»	. .	3200	»
a német »	»	. .	2200	»
a szláv »	»	. .	2400	»
az osztrák tört.-termt. »	»	. .	5800	»
a paedagogiai »	»	. .	800	»
a román phil. »	»	. .	2000	»
az angol »	»	. .	300	»
a keleti intézetre	»	. .	2800	»
a földrajzi intézetre	»	. .	3200	»
összesen				. . . 34.300 koronát.

Strassburg

a philosophiai sem.	adott	. .	600	m.
a philologiai »	»	. .	3500	»
a német phil. »	»	. .	1000	»
a román és angol sem.	»	. .	1500	»
a történetire	»	. .	1200	»
a »	»	. .	1200	»
a földrajzira	»	. .	1000	»
tisztán seminariumi czélra	»	. .		10.000 m.
az archaeol. intézetre	»	. .	1500	»
a művészet-tört.-termt.	»	. .	2150	»
a » » »	»	. .	3400	»
az aegyptologiaira	»	. .	500	»
összesen				. . . 7550 m. 7550 m.
összesen tehát				. . . 17.550 m.

Ezen évi összegekhez arányítva a miénket, különösen tekintettel arra, hogy intézményünk kezdetleges s így az alapvetéssel járó nagyobb befektetésekre szorúl — nagyon is sze-

rény. Kérjük ezért is Nagyméltóságodat, hogy most a kezdetben *rendkívüli segélylyel tegye lehetővé seminariuumainknak a tudomány igényeinek némileg megfelelő felszerelését, berendezését.*

Egyetemi ifjúságunkat a seminariumi komoly tudományos munkásságba bele kell nevelni. A nevelés a cél érdekében az ambíciót, külső eszközöket, oly tényezőket, a melyeket a cél elértekor mellőzhetünk — fölhasznál. Ösztöndíjak, jutalmak a kezdőnek munkásságát még a tudományos téren is fölkelthetik, fokozhatják. Seminariumi kezdő munkásságunk ezen külső eszközökre is rászorúl, különösen ha tekintetbe vesszük nevezetesen a mi ifjúságunk szegénységét, mely is nem egyszer a legtehetségesebb ifjút is kenyérkeresetre kényszeríti s így már csak ezért is akadályozza a komoly folytonos tanulmányozásában. Végre még arról sem szabad megfeledkezni, hogy a könyvtárnak kezelése — mechanikus munka, a melyben az igazgatót a seminariuum egyes tagjai segítik. Nem illő dolog kenyérkeresetre szorúlót ily mechanikus munkára kárpótlás nélkül igénybe venni.

Mindezek alapján az ügy, valamint a méltányosság érdeke megkívánja azt, hogy a seminariuum igazgatóinak legyen módjuk eme szolgálatot megjutalmazni s a tanulmányozás körüli buzgalmat ösztöndíjjal kitüntetni.

Akárcsak évi száz koronát kezelési díjra, a melyről az igazgató nyugták alapján elszámol — szükségesnek tartunk.

Nézetünk szerint erre a célra föl lehetne használni a fölöslegessé váló tanárképző-intézet igazgatója fizetésének és hivatalos helyiségeire költségbe vett díjainak összegét. A tanzsabadság elvével jár az, hogy a tudományos, elméleti tanárképzés mikéntjét a felettes hatóság egészen az illető tanárra bízza. Ő a szakember, ő van megbízva a tudománynak önálló művelésével; neki kell legjobban tudnia azt, hogy az ő sajátos föladatát miképpen kell megoldania. Hivatalos közegre — e munkásság ellenőrzése vagy szabályozása, irányítása céljából nincs szükség, sőt ez egyenlő volna gyámkodni a fölött, kit a társadalom, az állam már sajátos hivatásánál fogva is önállónak, szabadnak elismert. Minthogy a tudományos seminariuum tisztán egyetemi, facultási intézmény, ezért is admi-

nistrationalis szempontból ez intézmény csakis a kari dékán-
nak, illetőleg a rectornek hatósága alatt áll s így igen termé-
szetes, hogy az egyes seminariumok igazgatói a dékán útján
terjesztik föl évi jelentéseiket és számadásaikat. A tudományos
seminarium tehát teljesen nélkülözheti a *tanárképzői igaz-
gatóságot*. Ily tudományos seminariummá válik az eddigi
gyakorlati irányú tanárképzői seminarium, mivel éppen Nagy-
méltóságod a gyakorlati tanárképzést — a mint a dolog ter-
mészete kívánja — magukra a középiskolákra bízta. A tuda-
műnyos seminariumok igazgatóinak munkája az által, hogy
munkásságuk tisztán tudományos jelleget nyert s maguk kezelik
a könyvtárt, végzik az elszámolást, csakis növekedett s így
természetesen húzzák legalább az eddigi fizetést.

S a mint távol áll a tudományos seminarium belső veze-
tése minden hatóságtól s teljesen nélkülözhető a külső, admi-
nistrationalis vezetés dolgában is — természetes hatóságától,
a dekántól, a rectortól eltekintve, minden más igazgatóság:
úgy egyáltalában teljesen föladatnélkülivé vált a külön tanár-
képzői igazgatóság. A seminarium tagjait az illető szaktanárok,
a seminariumok igazgatói veszik föl; a könyvtárt ugyancsak
a seminariumok külön-külön kezelik; a jelentést, az elszámo-
lást ugyancsak ők végzik s az ellenőrzést akkor, ha azt netán
az állam kormánya a leendő tanárookra nézve kötelezővé tenné,
ez irányban a tanárvizsgáló-bizottság elnöke gyakorolja. Ha a
kormány a közoktatás körébe vágó bármely kérdésre meg-
akarná a főiskola tanárait is hallgatni: úgy a rectoratus útján
az illető karokhoz fordul véleményes jelentés- vagy javaslat-
tétel dolgában. Nincs ügy, melyet illetékes forumok a jelen-
legi tanárképző igazgatósága nélkül el nem végezhetnének.
Nincs is ezért szükség ez állásra s csakis egyetemünk, vala-
mint a tanárképzés ügyének fejlődéséből vonjuk le a követ-
kezőt, midőn Nagyméltóságodat arra kérjük, hogy *ezen
állást beszüntetni kegyeskednék és ez állással járó sze-
mélyi és dologi kiadásokat a tudományos seminariumok
személyi és administratív kiadásainak fődözésére utalvá-
nyozni szíveskednék.*

A mi végre az *ösztöndíjakat* illeti, a melyek útján a
seminariumi munkásság nevelőileg fölkelthető és fokozható:

úgy a jelenleg létező tanárképzői és kari ösztöndíjak — néze-
tünk szerint — egészen intenciójuknak megfelelően a tudomá-
nyos seminariumok számára legalább részben igénybe vehetők.
A tanárképzés elméleti és gyakorlati. Sokkal nagyobb
súly fekszik az előkészítés éveiben az elméletin, mint a gyako-
rlatin, már csak azért is, mivel az egész hivatásos élet a
gyakorlatit hangsúlyozza. Nagyméltóságod czélzata, a mely
szerint az elméleti 4 évi képzéssel szemben a gyakorlati *egy*
évre szorítkozik: mutatja azt az arányt, a melyben a tanár-
képző intézetten eddig kiosztatni szokott ösztöndíjak volnának
főlosztandók egyrészt a gyakorlati tanárképző intézet és más-
részt a tudományos seminarium tagjai közt 1:4-hez való ará-
nyában. Tekintettel arra, hogy évek óta kérve-kértük a tanár-
képző intézeti ösztöndíjak számának fölemelését: nem vagyunk
igazságtalanok és következtellenek, midőn Nagyméltóságodat
arra kérjük, *kegyeskednék a tanárképzői ösztöndíjakat teljes
számban a tudományos seminariumok tagjai számára főn-
tartani.*

A *kari* ösztöndíjak czélja a legkiválóbb, legkomolyabban
tanúlmányozóknak kitüntetése — tekintet nélkül azok anyagi
viszonyaira. A colloquiumok, a vizsgálatok e komoly tanúlmá-
nyozás kriteriumául nem szolgálnak. Tanúlással nagyon jól
colloquálhat, vizsgázhat le a tanúlmányozás dolgában teljesen
járatlan ember s viszont komolyan tanúlmányozó nem egy-
szer rosszul colloquál és gyalázatosan vizsgázik. Csak a semi-
nariumi munkásság az igaz tanúlmányozásnak teljesen meg-
bízható kriteriuma: ezért is a kari ösztöndíjak intenciójuknak
akkor felelnek meg, ha a Kar az ösztöndíj megajánlásának
kriteriumául a seminariumi munkásságot fogadja el. Meg
lehetne szabni, hogy az egyes seminariumoknak van joguk
egy-egy ösztöndíjra. Az ösztöndíjat azonban a kar szavazza
meg. (Kétes esetekben az odium az egyes igazgatótól átmegy
a karra.) A pályadíjak szintén a seminariumi kiváló munkás-
ságnak volnának jutalmi.

Reményeljük, hogy eme nevelő-eszközök fölhasználásával
seminariumaink is idővel a tudmányszeretet által egyedül
áthatott, odaadó, önzetlen és lelkiismeretes munkásságnak
lesznek otthonai, a melyekben fölnövekszik hazánknak oly

vezető új nemzedéke, a mely nem néz fölfelé, sem lefelé, nem nézi a személyt, sem a neki ajánlott kitüntetést, avagy pénzt, hanem nézi egyesegyedül azt, a mi hivatásával adott; foglalkozása tárgyának természetébe mélyed el szeretettel, annak természetében levő erőket fölismeri, értékeli, kifejti, érvényesíti, így az igazságot kutatja, hirdeti s ez igazság erejében nyeri meg önállóságának, szellemi és erkölcsi szabadságának biztos alapját. Ily vezető nemzedékre van szükségünk a magyar nemzetállam megalakítása szempontjából is. Semmiféle törvények (vagy törvényszegések), semmiféle intézmények, hanem egyesegyedül a szellemi és erkölcsi hatalmak, áthatott személyiségek fogják ezt a nemzetállamot megalkotni. A politikailag zilált és tehetetlen Németországot a tudomány, a kultúra egyesítette s a tudományos szellemmel járó önzetlen és odaadó szellem tette hatalmassá s a tudomány alapján kifejlődő ipara és kereskedelme tette gazdaggá. — Kis nemzet vagyunk, csak az igazi tudományosságban, az önzetlen odaadásban gyökerező szellem és jellem útján lehetünk egygyé, hatalmassá, gazdaggá.

A tudományos seminariumpok ezen szellem- és jellemnek igazi seminariumi. Nagyméltóságod éppen a nemzetállam consolidatiójának ministeriuma alapján leghivatottabb öre és fejlesztője! E szempontból is ajánljuk a seminariumpok ügyét Nagyméltóságod kegyes figyelmébe, midőn Nagyméltóságodat arra kérjük:

1. kegyeskednék úgy intézkedni, hogy a könyvtár áthehelyeztetésével megürült helyiségeket a jelenlegi földrajzi intézettel együtt a jog- és államtudományi kar foglalná le; s az eddigi facultási tantermeket egyetemi jellegüknél fogva az összes karok előadásaira a szükségnek megfelelően használhassák;

2. seminariumpaink, valamint a jog- és államtudományi is a részletezett módon a II. emeletre kerüljenek föl;

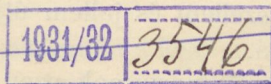
3. most a kezdetben seminariumpaink rendkívüli segélyben a kegyesen fölemelt-évi segély mellett részesítendőek;

4. a tanárképzői igazgatóság személyi és dologi kiadásaira fordított összeg a tudományos seminariumpok ügykezelésére használendő föl;

5. a semináriumi munkásságról szóló jelentések és azok ügykezelésével, könyvtárával járó kiadások elszámolása is a kari dékán útján terjesztendőek föl;

6. a tanárképzői, valamint a kari ösztöndíjakat a semináriumi munkásság alapján, az egyes semináriumi igazgatók ajánlatára a kar osztja ki s módja ejtendő annak, hogy a pályadíjak is ugyanezen alapon legyenek kiosztathatók.

Midőn a tudományos semináriumok nagy jelentőségére nézve meggyőződésünket őszintén és világosan kifejtettük s a tudomány fejlődéséből, egyetemünk és a tanárképzés ügyének fejlődéséből levontuk a következményeket s az igaz tanulmányozás szellemének biztosítása és fejlesztése érdekében Nagyméltóságod bölcsességéhez és nemzeti érzéséhez folyamodtunk: úgy vagyunk meggyőződve, hogy éppen így szolgáljuk legjobban Nagyméltóságod intencióit is.

~~B20110~~